

hangelska koji Englezi osnivaju i zatim kroz teško prohodne i nepoznate krajeve do Moskve. Kasnije će ta dionička društva, stvorena za okazionalne poslove, dobiti obilježje stalnosti.

Ekonomska stvarnost lomi crkvena učenja o ekonomiji. Prvobitno je crkva zamišljala da će moći zabranjivanjem lihve, t. j. uopće suzbijanjem naplaćivanja kamate na posuđeni novac da zaštiti seljake i sitne zanatlije. Ali zabrana trgovine novcem nije mogla da se izvodi u djelo, kad su počeli da traže novac na zajam trgovci i početni industrijalci (manufakturiste). Svarana je nova industrija, otvarani su novi rudnici (otac Lutherov je bio rudarski radnik), podizane su nove radionice gvožđa i oružja, koje su onda počele da rade i sa tuđim, pozajmljenim kapitalom. Vlasnici tekstilnih radionica, novih tiskara, privilegovane industrije u merkantilističkom periodu koji već započinje, su trgovački poduzetnici. U ovom staležu sitnih gradskih kapitalista, koji se stvara, naći će prvo Luther, a zatim i Vlačić jak ekonomski oslonac. Luther umije da nađe veze, pomoći i zaštite i kod knezova. Vlačiću ostaje u njegovim sjajnim magdenburskim danima samo potpora onog novog malograđanskog staleža. I kasnije, jedina zakloništa njegova će biti samo par slobodnih gradova njemačkih do kuda nije stizala svemoć kneževa.

Napredak gospodarski postaje osnova nove duhovne kulture. Povećanje radionica, podizanje mostova i kanala, procvat banaka, porast bogatstva i udobnosti na svima stranama znači već pozitivniji stav vremena, društva, crkve i pojedinaca prema životu, t. j. prema ovom konkretnom životu na zemlji. Nastaje vrijeme kada fiorentinski, venecijanski i milanski manufakturiste više vjeruju u zlatne fiordine, nego u snuždene Madone na starijim platnima, i kad im treba pružiti Madone u onom obliku u kome